

JEREMY BLACK | We know books

STRATEGIA MILITARĂ

O ISTORIE GLOBALĂ

Traducere din limba engleză
DELIA ANGHELESCU

LITERA
București

Prefață	9
Introducere. Lupta pentru putere	21
1 Contexte strategice în secolul al XVIII-lea	51
2 Strategiile imperiilor continentale	64
3 Aspirații către un imperiu mondial	113
4 Apariția strategiilor republicane	127
5 Napoleon și alții	154
6 Statele Unite în secolul al XIX-lea	173
7 Europa și situația mondială	200
8 Strategii pentru un război mondial	217
9 Strategii pentru un război total	236
10 Strategii pentru Războiul Rece	279
11 Strategii pentru lumea actuală	307
Concluzii	330
Note	349
Bibliografie selectivă	380
Indice	389

PREFAȚĂ

Strategia, o viziune atotcuprinzătoare a ceea ce o organizație sau un individ vrea să realizeze, asociată cu un set de obiective menite să o facă posibilă, nu constă în detaliile planurilor prin care obiectivele sunt implementate folosind mijloace militare. În schimb, strategia reprezintă modalitățile în care națiunile, statele, conducătorii, elitele și alții încearcă să modeleze situația, generând sisteme internaționale și interne și urmărind rezultate care să ofere siguranță, să protejeze și să promoveze interesele. Elementul-cheie și contextul fundamental sunt lupta pentru putere, la orice nivel. Acest lucru este valabil pentru strategie atât în ceea ce privește obiectivele, cât și mijloacele. Sunt fenomene care, în practică, în ciuda eforturilor de a le diseca în scopuri analitice, sunt rareori atât de separate pe cât se crede. Mai mult decât atât, puterea îmbracă diverse forme, are numeroase utilizări și nu este înțeleasă într-un mod uniform. Lucru valabil pentru caracterul și utilizarea puterii militare, cât și al altor tipuri de putere.

În evaluarea strategiei și a culturii strategice, este necesar, dacă ne concentrăm doar pe strategia militară, să analizăm modul în care statele, sau mai degrabă elitele și conducerile acestora, încercând să păstreze și să-și mărească puterea, urmăresc atât agende interne, cât și externe și fac asta știind că astfel vor reuși mai bine să-și atingă obiectivele și să poarte un război. Relația dintre cele două agende, cea internă și cea externă, este importantă și le afectează, de asemenea, pe amândouă. Nu pot fi separate cu ușurință.

Legate de acest fapt au fost (și sunt) eternele întrebări referitoare la cine dirijează strategia (indiferent cum este definită) și în ce scopuri. A doua întrebare implică evaluarea atât a competenței, cât și a succesului. Într-adevăr, orice strategie este influențată de contexte complexe,

atât internaționale, cât și interne, pe termen scurt și lung, și nu are dimensiuni optime. Mai mult decât atât, oamenii care dirijează strategia nu sunt întotdeauna aceiași cu cei care îi evaluează succesul. Una dintre problemele majore în aplicarea strategiei este ca factorii de decizie de la acel nivel să-i convingă pe cei care stabilesc criteriile pentru succes că ei fac ce trebuie și fac lucrul acesta bine.

Orice accent pus asupra indivizilor sau a grupurilor aflate la conducere explică de ce matricea ulterioară, adoptată frecvent pentru strategia militară, cea a statelor-majore care s-au dezvoltat de la sfârșitul secolului al XIX-lea, o matrice care a ajutat la accelerarea procesului de definire a strategiei, nu este totuși ușor sau în mod rațional aplicabilă pentru o mare parte a istoriei; și, ca un aspect separat, probabil nu este aplicabilă nici astăzi. Un accent pus nu pe statele-majore, ci, în schimb, pe contextul curților (regale) din perioada timpurie din istoria omenirii, ne îndreaptă, în mod ironic, atenția asupra reevaluării strategiei în ultimul sfert de mileniu, perioada în care acest cuvânt a fost folosit și conceptul a fost dezvoltat. Mai ales conducătorii din ultimul sfert de mileniu, inclusiv până în prezent, au operat frecvent într-un mod care nu ar fi fost neobișnuit sau în afara contextului pentru predecesorii lor care conduceau aceste curți.

Astfel, există elemente ale procesului de luare a deciziilor sub Napoleon, Hitler, Putin și Trump care nu ar fi fost total deplasate pentru Ludovic al XIV-lea al Franței (care a domnit între 1643 și 1715). În multe cazuri, indiferent dacă o eventuală comparație de-a lungul istoriei era mai îndepărtată sau mai apropiată, era căutată cu grijă, așa cum a fost cazul lui Benito Mussolini, dictatorul fascist al Italiei din 1922 până în 1943, în încercarea sa repetată de a evoca trecutul, folosind referințe explicite la fondatorul Imperiului Roman, Cezar Augustus, care domnise cu 19 secole mai devreme. Această continuitate este cu atât mai întâlnită, cu cât accentul cade pe cultura strategică sau pe procesul strategic, mai mult decât pe conținutul strategic (mai ales în cazul mijloacelor militare specifice) sau pe contextul internațional mai larg.

În special, există întrebarea în ce măsură *gloire*, goana după prestigiu, și folosirea reputației astfel dobândite pentru garantarea scopurilor internaționale și interne sunt, deși importante pentru toți, deosebit de atractive și de importante în sistemele monarhice și pseudomonarhice, oferindu-le în multe privințe obiectivul strategic principal, inițiativa și impulsul. Această abordare a strategiei funcționează, evident, în mod diacronic, cu alte cuvinte de-a lungul timpului, indiferent cât de surprinzătoare poate părea această abordare într-un domeniu, istoria militară, care se concentrează atât de mult pe schimbarea tehnologică și astfel pe contextul imediat, în care timpul este nondiacronic. Un accent pus pe valoarea prestigiului și a reputației adoptă un funcționalism cultural bazat pe valoarea lor care este legată de o abordare psihologică a imaginii și a competiției. În parte, competiția pentru prestigiu poate potența toate puterile implicate. Cu toate acestea, de cele mai multe ori, competiția se desfășura neapărat în defavoarea altor puteri și doar în acești termeni era dorită și confirmată. Această situație continuă și în prezent.

Caracterul retoric care face parte din natura esențialmente politică a strategiei trebuie, de asemenea, să ne atragă atenția. Pe de altă parte, la fel și o fluiditate frecventă a strategiei sau mai degrabă a alianțelor implicate și, prin contrast, fixitatea unor anumite planuri. Un accent pus pe cele din urmă și pe geneza acestora poate duce la o minimalizare a primelor aspecte invocate. În schimb, planurile se pot modifica rapid. Dar nici una dintre aceste caracteristici nu îi încântă neapărat pe cei care sunt în căutarea unei științe a strategiei și/sau a unui set de lecții care ar putea fi învățate, pare-se, cu ușurință, iar predarea acestora le conferea semnificație, poziție și profit.

„Strategie“ este un termen mult dezbătut în prezent și în ultimii ani. Într-adevăr, în Occident, încercându-se atât provocarea, cât și focalizarea sau refocalizarea acestei discuții, există sentimentul că strategia este, într-un fel, o artă care s-a pierdut, și în acest sens există un argument foarte des invocat. Acest sentiment reflectă o criză de încredere, mai ales în Marea Britanie, dar și în Statele Unite, ca rezultat al înfrângerilor repetate sau cel puțin al dificultăților repetate ale

forțelor occidentale în Irak și Afghanistan din anii 2000 și 2010 și al problemelor adiacente în atingerea obiectivelor Occidentului. Retorica și neliniștea asociată cu privire la lipsa unei strategii sau existența uneia defectuoasă și confuzia între politică și strategie au luat o amploare și mai mare la mijlocul și sfârșitul anilor 2010. Aceasta a fost în mod specific o reacție la situația generală tulbură legată de politica occidentală față de Siria și, într-adevăr, față de Orientul Mijlociu per ansamblu. Comisia pentru afaceri externe a Camerei Comunelor a făcut referire în 2016 la „incapacitatea de a dezvolta o strategie coerentă în ce privește Libia“.¹ În parte, există o pierdere a abilității de a stabili și de a menține scopuri plauzibile, care conduce apoi la o neputință de a formula o strategie eficientă, fără a mai lua în calcul problemele legate de strategiile individuale.

Retorica și neliniștea în ce privește strategia au reflectat, de asemenea, o preocupare mai generală în Occident în anii 2000 și 2010 cu privire la derivă. Aceasta a fost o derivă în cazul conceperii și implementării a ceea ce a fost descris, în diverse feluri, drept politică și strategie și care s-a referit, în diverse feluri, la scopuri și implementare. Reacția confuză și în mare măsură lipsită de succes față de afirmarea și expansionismul Chinei și al Rusiei a fost un aspect al acestei tulburări. Neliniștea provocată de atitudinile și de politicile președintelui Donald Trump, în special ostilitatea sa față de multilateralism și față de majoritatea instituțiilor implicate, inclusiv NATO (Organizația Tratatului Atlanticului de Nord) și OMC (Organizația Mondială a Comerțului) a reprezentat o problemă majoră în 2017–2019. Înainte, situația fusese foarte diferită, dar tot existaseră tulburări apăsătoare și repetate legate de înțelegerea strategică a președinților Bill Clinton (1993–2001), George W. Bush (2001–2009) și Barack Obama (2009–2017), neliniști care tindeau să fie uitate când atenția era asupra președintelui Trump.

În acest context de îngrijorare și de răspuns la această îngrijorare, termenul „strategie“ a fost folosit mult în anii 2000 și 2010, și nu întotdeauna într-un mod edificator. Acest lucru a reprezentat în sine un comentariu instructiv cu privire la vocabularul strategiei și la rolul său în politică, atât în ceea ce privește politicile procesului decizional,

cât și în politica publică a contestării. În ambele, folosirea strategiei a servit unor scopuri retorice și politice și, deși în general în moduri diferite, aceste scopuri au afectat la rândul lor folosirea termenului în armată și printre analiștii din domeniul academic.

Măsura în care analiștii s-au concentrat asupra disputelor și a tensiunilor rezultate din obiectivele contrastante dintre puteri, mai ales China și Rusia, pe de o parte, și puterile occidentale, pe de altă parte, și chiar între puterile occidentale, a reprezentat, de asemenea, o lecție utilă asupra vocabularului strategiei. Aceste contraste au subliniat gradul în care alianțele și posibilele alianțe aveau drept urmare angajamente și posibilități în privința scopurilor și a mijloacelor care presupuneau presiuni și probleme de cooperare. A explica strategia ca activitate militară care nu ia în considerare în mod corespunzător contextul internațional, rolul său ca variabilă independentă și consecințele sale este, în mod evident, greșit.

Nu există nici un motiv pentru care același lucru n-ar fi valabil și pentru trecut. De fapt, folosirea prezentului pentru a ghida și a pregăti întrebările și ideile despre trecut este un aspect esențial al evaluării dimensiunii istorice a strategiei. Termenii moderni, ca strategie sau geopolitică, sunt folosiți pentru a oferi în secolul XXI o evaluare a ceea ce s-a întâmplat. Atât timp cât se evită perspectivele anistorice, aceasta este o abordare satisfăcătoare și, în practică, una foarte necesară.

În schimb, istoria militară ar putea fi folosită pentru a stabili și a defini lecțiile din trecut pentru prezent și poate fi justificată în acești termeni în armată.² Cu toate acestea, procesul de învățare a lecției, în special înțelegerea acestei istorii și extragerea unor învățăminte, tinde foarte mult să fie abordat în termeni actuali, ceea ce poate induce în eroare. Această caracteristică axată pe prezent este reflectată în diverse ediții ale anumitor studii.³

Cartea de față pornește de la o introducere, urmată de diverse studii de caz asupra unor state, perioade și conflicte, și ajunge la o concluzie. Aceste studii de caz sunt contextualizate în funcție de schimbările care au avut loc de-a lungul ultimelor șase secole. Cea mai mare parte a cărții va fi dedicată acestor studii de caz. Legat de aceasta, va exista

o discuție despre cultura și practica strategică și, mai ales, despre măsura în care este potrivită folosirea termenului de strategie. Studiile de caz sunt alese pentru a ilustra raza de acțiune a strategiei și, de asemenea, pentru a atrage atenția asupra unor aspecte-cheie, în special asupra importanței și a naturii schimbătoare a culturii strategice.

Aceasta este o carte despre realitatea strategiei și, în special, despre luarea de decizii strategice: practicarea acesteia în trecut, în prezent și, foarte probabil, în viitor. Pe de altă parte, majoritatea scrierilor actuale despre strategie se ocupă de gândirea strategică a figurilor de prim rang în domeniu, Sun Tzu, Clausewitz și Mahan. În timp ce vom lua în considerare aspecte ale acestei abordări, propun să ne concentrăm asupra practicii strategice a principalilor comandanți militari din ultimele patru secole și mai ales din ultimele două, punând accentul asupra celor care au exercitat puterea, au luat și au aplicat decizii, de exemplu, Napoleon și Hitler.

Foarte important, strategia nu este un document, ci o practică. Poate fi înțeleasă în termenii a ceea ce trebuie realizat („scopul“), cum se va realiza („modul“) și ce resurse se vor folosi pentru a face acest lucru („mijlocul“), fiecare dintre ele afectându-le pe celelalte, atât în ceea ce privește conținutul, cât și modul în care este înțeles. În același timp, „strategia“ a devenit sinonimă cu „ceva foarte important“ sau „aspirație“. Definițiile din domeniul militar, cum ar fi recurgerea la lupte pentru a câștiga războiul sau arta de a distribui și de a aplica mijloace militare pentru a împlini scopurile politicii, nu iau în considerare utilizările non-militare ale strategiei, nici combinarea politicii și a strategiei care aparține, în practică, atât militarilor, cât și celorlalți.

Majoritatea scrierilor actuale, atât istorice, cât și cele care abordează prezentul, se concentrează asupra Occidentului și într-o asemenea măsură încât comentatorii și publicul occidental adesea nu reușesc să aprecieze premisele și valorile strategice și prin urmare strategiile adversarilor non-occidentali. Această asimetrie are consecințe semnificative în ceea ce privește incapacitatea de a înțelege ecuațiile diferite din punct de vedere cultural ale succesului militar, cum ar fi reacția

față de victimele de război. Aceste consecințe au fost vizibile recent în timpul conflictelor din Irak și Afghanistan. În contrast cu accentul pus pe Occident, este necesar să luăm, de asemenea, în considerare dimensiunea asiatică și să vedem China, India și Japonia nu ca spectatori pasivi sau ca victime, ci ori ca jucători importanți în opoziție cu alți agenți strategici, ori ca aspecte ale puterii acelor agenți. Astfel, de pildă, India a fost o componentă extrem de importantă în strategia Marii Britanii în Asia din 1762 (expediția reușită de la Madras/Chennai la Manila condusă de spanioli) până în 1947 (independența). În plus, Japonia a jucat un rol primordial în strategia Americii în Asia de Est. Aceasta a fost situația nu doar în perioada în care au fost dușmani, între 1941 și 1945, ci și în alte perioade, printre care, în mod pasiv, dar ca bază extrem de importantă, în timpul războaielor din Coreea și Vietnam, precum și în ascensiunea actuală a competitorului chinez și în contextul tensiunilor teritoriale și legate de resurse din Marea Chinei de Est și Marea Chinei de Sud.

În ciuda diferențelor, există importante suprapuneri în strategiile occidentale și nonoccidentale. Astfel, în ambele cazuri, a dezbina și a stăpâni a fost principala strategie imperială și mai ales în teritoriile recent anexate, precum Egiptul după cucerirea sa de către turci și ieșirea sa de sub dominația mamelucilor, în 1517. În 1522, guvernatorul a înăbușit o revoltă a mamelucilor după ce i-a mituit pe aliații mamelucilor, câțiva șeici arabi.

Prin urmare, domeniile de bază care vor fi investigate sunt războiul, sistemul internațional, politica internă și dinamismul lor interdependent. Tipul de victorie care se urmărește este fundamental pentru strategia folosită. Strategia nu este văzută exclusiv ca proces de formulare a scopurilor militare și ca mijloc, în fiecare context, de implementare a acestora. În schimb, o viziune „totală” asupra strategiei, care cuprinde punctele tari, interesele și aspectele interne și internaționale și care se potrivește cu înțelegerea populară a termenului⁴⁴, explică cel mai bine pregătirea războiului și războiul în sine, care reprezintă dimensiunea primordială a strategiei și a discuției adiacente. Politicile și politica internă fac parte integrantă din strategia pragmatică:

rezolvarea nemulțumirilor interne, de exemplu, înlesnește și asigură sprijinul în cazul unui război extern. Astfel, strategia este un aspect important al istoriei totale, atât ca o componentă, cât și ca o consecință.

Atât în termeni internaționali, cât și interni, strategiile apar ca răspuns și pentru a promova coalițiile de interese, deși dimensiunea internă a acestor coaliții tinde să fie trecută cu vederea sau, mai degrabă, să fie subestimată în multe scrieri despre strategie militară. Termenii pe baza cărora aceste coaliții se fac și se refac devin relevanți pentru procesul prin care strategiile sunt avansate, dezbătute și reformulate. De fapt, abilitatea de a menține astfel de coaliții este un element-cheie al activității strategice și o verigă centrală între politicile interne și internaționale și război și care reprezintă tema acestei cărți. Susținând că „practica strategică... este întotdeauna expresia unei culturi întregi“, o afirmație bine întemeiată, Edward Luttwak, de exemplu, a tras concluzia că pentru bizantini „strategia militară era subordonată diplomației“ și că aceasta din urmă se concentra asupra învrăjbirii dușmanilor unii împotriva celorlalți⁵, o practică mai generală care a fost atât cauza, cât și consecința stabilirii priorităților, centrale în cazul strategiei. În termeni mai generali, planurile și pregătirile militare au fost/sunt frecvent un fel de poliță de asigurare în cazul unui eșec diplomatic și devin cu adevărat semnificative doar în acel context.⁶ În același timp, asemenea planuri și pregătiri, de o parte sau de ambele, pot provoca un eșec diplomatic.

Contextul și procesul de formare al unor coaliții, atât interne, cât și internaționale, și stabilirea implicită de obiective nu sunt statice. Astfel, de exemplu, războiul reprezenta o provocare deosebită pentru coeziunea imperiilor multietnice și mai ales în contextul accentuării naționalismului și a protonaționalismului.⁷ Caracterul dinamic al evoluției strategice include schimbări ale relațiilor dintre părțile constitutive ale ecuațiilor strategice ale scopului, forței, implementării și eficienței. Aceste schimbări clarifică situația prezentă și oferă sugestii pentru viitor. Sugestiile pentru viitor nu sunt mai mult de atât, deși unele fațete sunt foarte posibil, în special strategia, măcar în parte, să furnizeze un element în retorica politică a puterii.

Abordarea analitică schițată aici este folosită în studiul dezvoltării strategiei de-a lungul ultimelor șase secole. Eu susțin că ideea și folosirea strategiei sunt anterioare vocabularului aferent, care aparține esențialmente secolelor al XIX-lea și XX. De fapt, terminologia modernă nu este o condiție de bază. A fost posibil, de exemplu, să existe un program de „state strategice” pentru controlul civililor cu mult înainte de folosirea oficială a aceluia termen în războiul Americii din Vietnam.⁸⁸

Indiferent de vocabular, ideea și folosirea strategiei au contribuit la ceea ce avea să fie descrisă ulterior drept „cultură strategică”, un concept central în această carte, deși unul care nu este fixat în forme instituționale. Ideea de cultură strategică, un termen folosit pentru a discuta contextul în care sunt „modelate” sarcinile militare, se bazează pe ideea conform căreia credințele, atitudinile și modelele comportamentale generale erau parte integrantă din politica puterii și nu erau dependente de circumstanțele politice ale unei anumite conjuncturi. În același timp, folosirea acestui concept și a altora trebuie să abordeze contexte istorice specifice și, astfel, subliniază rolurile importante ale politicii și ale împrejurărilor neprevăzute.⁹ Într-adevăr, cultura strategică este un aspect, atât cauză, cât și consecință, al ceea ce ni s-a prezentat drept „marile rivalități strategice”.¹⁰

Cartea de față încearcă să dezvolte aceste idei într-o abordare dinamică a conflictelor-cheie din trecut, aspecte esențiale din prezent și dezvoltarea strategică a mai multor puteri principale. Deși se admit variațiile semnificative de pe glob, conflictele și statele pot fi prezentate ca fiind tipice pentru o anumită perioadă de conflict și relații internaționale (cele două fiind tratate ca interconectate, dar diferite); și cu toate acestea sunt înțelese și în termenii realităților interne, mai ales ai identității proprii și ai intereselor specifice ale dinastiilor, popoarelor, țărilor și statelor.

Ca atare, această carte va contribui la o înțelegere a relațiilor internaționale și a gradului în care nici aceste relații, nici urmărirea scopurilor militare nu s-au deosebit de politicile interne. Mai mult decât atât, atitudinile față de conflict sau de posibilitățile pentru

conflict, cum ar fi recrutarea și mobilizarea populară, nu pot fi separate de discuția despre sfera domestică.

Am beneficiat enorm de avantajul de a vorbi despre acest subiect de-a lungul multor ani, cel mai recent la Muzeul Național al celui de-al Doilea Război Mondial, din New Orleans, la Școala Militară din Paris, la Colegiul de Apărare Națională din Copenhaga, la Universitatea Națională de Apărare din Washington, la o întâlnire organizată de RUSI (Institutul Regal al Serviciilor Unite) în clădirea Dietei din Tokyo, la un dineu comun al Comisiilor speciale pentru apărare ale Camerei Comunelor și Camerei Lorzilor, la Institutul Pedagogic al prințului regent din Londra, la Colegiul Marinei Militare din Newport, Rhode Island, la Colegiul pentru Studii de Apărare din Londra, la Festivalul de Istorie Militară de la Malvern, la Colegiul Marlborough, la Colegiul Radley, la Școala Oundle, la Școala Stowe și la Muzeul Torquay; și Institutul de Cercetare pentru Politică Externă din New York și Philadelphia, Consiliul pentru Afaceri Internaționale de la Wilmington, Simpozionul privind afacerile militare de la New York și D-Group. O analiză mai amănunțită a „îndelungatului secol al XVIII-lea” și a anumitor aspecte legate de istoriografie se pot găsi în cartea mea *Plotting Power: Strategy in the Eighteenth Century* (2017).

Pentru această carte am beneficiat de sfaturi legate de anumite subiecte din partea lui Rodney Atwood, Pete Brown, John Buchanan, Jonathan Fennell, Chris Gill, John Gill, John Haldon, J.E. Lendon, Graham Loud și John Peaty. Aș vrea să le mulțumesc lui Stan Carpenter, David Graf, Eric Grove, Richard Harding, Gaynor Johnson, Peter Luff, Kevin McCranie, Thomas Otte, Kaushik Roy, Alaric Searle, Doug Stokes, Ulf Sundberg, Ken Swope și celor doi cititori anonimi, pentru comentariile asupra unei versiuni anterioare, pe care le-am prezentat-o în parte sau în întregime. Nu sunt răspunzători pentru nici una dintre greșelile care au rămas în carte. Edițiunea mea Heather McCallum a fost un real sprijin, dar aș vrea să subliniez și toată încurajarea pe care am primit-o de la predecesorul ei, Robert Baldock. Sunt conștient cât de mult a durat scrierea acestei cărți și de câtă răbdare au dat dovadă. Sunt recunoscător și pentru